Trafikutskottets betänkande

1982/83:20

om utveckling i Norrbotten (prop. 1982/83:120 bil. 1)

SJÄTTE HUVUDTITELN

1. **Vägväsende.** Regeringen har i proposition 1982/83:120 bilaga 1 (kommunikationsdepartementet) under rubriken Vägväsende (s. 2) föreslagit riksdagen att till Drift av statliga vägar på tilläggsbudget III till statsbudgeten för budgetåret 1982/83 anvisa ett reservationsanslag på 25 000 000 kr.

Utskottet

Enligt föredraganden är det angeläget att bl. a. rusta upp de mindre länsvägarna för att ge skogsindustrin möjlighet att få ut mer råvaror ur skogen. Genom att förstärka bärigheten på lågtrafikerade grusvägar kan dessa vägar hållas öppna för skogsbrukets tunga trafik i ökad utsträckning. I propositionen föreslås därför att förstärknings- och upprustningsarbeten till en sammanlagd kostnad av 21,3 milj. kr. påbörjas.

Mellanriksvägen Kiruna–Narvik är nu utbyggd på den svenska sidan och har öppnats för trafik fram till riksgränsen. För att på ett effektivt sätt underhålla vägen bör enligt propositionen en vägstation i Abisko byggas. Kostnaden har beräknats till 3,7 milj. kr.

Utskottet anser det angeläget att förbättra skogsindustrins transportförhållanden i Norrbotten och tillstyrker därför förslaget i propositionen att anvisa 25 milj. kr. på tilläggsbudget III för förstärknings- och upprustningsarbeten och en ny vägstation i Abisko.

Utskottet hemställer

att riksdagen till *Drift av statliga vägar* på tilläggsbudget III till statsbudgeten för budgetåret 1982/83 anvisar ett reservationsanslag på 25 000 000 kr.

2. **Särskilda järnvägsinvesteringar m. m. i Norrbotten.** Regeringen har under rubriken Järnvägar (s. 2–4) föreslagit riksdagen att till Särskilda järnvägsinvesteringar m. m. i Norrbotten på tilläggsbudget III till statsbudgeten för budgetåret 1982/83 anvisa ett reservationsanslag på 44 000 000 kr.

Motioner

I motion 1982/83:2262 av Ing-Marie Hansson och Axel Andersson (båda s) yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförs om utnyttjande av befintliga resurser och kunnande vid tillverkning av järnvägsmateriel samt precisering av merkostnader vid beställning av järnvägsmateriel i Norrbotten.

I motion 1982/83:2272 av Rune Ångström m. fl. (fp) yrkas, såvitt nu är i fråga (yrkandena 2 och 10),

2. att riksdagen till Särskilda järnvägsinvesteringar m. m. i Norrbotten på tilläggsbudget III för budgetåret 1982/83 anvisar ett i förhållande till propositionen med 2 milj. kr. sänkt reservationsanslag på 42 000 000 kr.,

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförs i fråga om affärsmässighet vid offentlig upphandling.

Yttrande

Över motion 1982/83:2272 (fp) yrkande 10 har yttrande avgivits av finansutskottet (FiU 1982/83:6 y). Se bilaga till detta betänkande.

Utskottet

Tidigareläggning av investeringar

Föredraganden anser det angeläget att malmbanan får en ökad standard eftersom LKAB härigenom kan ges bättre konkurrensförutsättningar gentemot utländska konkurrenter. Nu pågående upprustningsarbeten mellan Gällivare och Kiruna bör enligt propositionen slutföras snabbt. Det föreslås därför att 40 milj. kr. – utöver av riksdagen tidigare anslagna medel – anvisas för spårupprustningsarbeten på denna sträcka. Vidare föreslås att 2 milj. kr. anvisas för projektering av en ny tunnel vid Nuolja. Upprustningen av sträckan Gällivare–Kiruna till 25 tons axellast beräknas vara helt genomförd under år 1986.

Utskottet delar föredragandens uppfattning att nödvändiga upprustningsåtgärder på malmbanan bör genomföras så snabbt som möjligt med hänsyn till LKAB:s situation och sysselsättningsläget i Norrbotten. Utskottet tillstyrker därför att 42 milj. kr. anvisas på tilläggsbudget III för insatser på sträckan Gällivare–Kiruna.

Tillverkning av järnvägsmateriel

Föredraganden konstaterar att det inom det norrbottniska näringslivet finns resurser för att klara en utökad tillverkning av viss slags järnvägsmateriel. Denna tillverkning är emellertid av tradition koncentrerad till södra

Sverige. Med hänsyn till de omfattande investeringsplaner som finns hos SJ och hos järnvägsförvaltningar i ett flertal andra länder kan en tillverkning i Norrbotten enligt propositionen öppna intressanta möjligheter i framtiden. Det kan dock inte uteslutas att beställningar förlagda till Norrbotten under ett inledningsskede kan förorsaka merkostnader för SJ.

Föredraganden erinrar om att affärsverkens upphandlingar, som regleras av upphandlingsförordningen, i princip skall ske enligt affärsmässiga principer. Undantag kan dock beslutas av regeringen när väsentliga ekonomisk-politiska målsättningar påverkas. Mot den angivna bakgrunden föreslås att SJ erhåller 2 milj. kr. för täckande av eventuella merkostnader i samband med beställningar av järnvägsmateriel i Norrbotten. Det bör enligt propositionen ankomma på SJ att lämna förslag till regeringen på lämpliga beställningar.

Gävle Vagnverkstad (Ageve) är ett av SJ helägt dotterbolag vars produkter huvudsakligen består av nytillverkning av godsvagnar. I motion 1982/83:2262 (s) framhålls att SJ:s framtida behov endast kommer att täcka 70 % av Ageves tillverkningskapacitet. Enligt motionärerna är det ytterst angeläget att beställningar och resurser inte splittras upp i alltför korta serier och att sysselsättningen vid Ageve kan tryggas. De framhåller vidare att en satsning på tillverkning av nya godsvagnar i Norrbotten obönhörligen kommer att gå ut över Ageve samt att Gävleborgs län klart missgynnas av gällande upphandlingsbestämmelser för de fyra nordligaste länen.

I motion 1982/83:2272 (fp) framhålls att förslaget att SJ skall erhålla 2 milj. kr. för täckning av merkostnader i samband med beställningar av järnvägsmateriel i Norrbotten innebär ett avsteg från upphandlingsförordningens principer. Enligt motionen bör riksdagen avvisa förslaget att anvisa dessa medel och de tankegångar som finns i propositionen om avsteg från principen om affärsmässighet vid den statliga upphandlingen.

Yrkande 10 i motion 1982/83:2272 (fp) har remitterats till finansutskottet som dock beslutat att, med eget yttrande, överlämna detta motionsyrkande till trafikutskottet. I sitt yttrande erinrar finansutskottet om att regeringen har möjlighet att lägga vidare bedömningar på ett upphandlingsärende än vad en strikt tillämpning av upphandlingsförordningens princip om affärsmässighet tillåter. Att regeringen, som föreslås i propositionen, gör avsteg från denna princip är således enligt finansutskottet helt i enlighet med de riktlinjer som riksdagen godkänt. Finansutskottet anser vidare att det vore olämpligt, som föreslås i motionen, att slå fast principer som praktiskt taget omöjliggör för regeringen att göra andra än strikt affärsmässiga bedömningar av upphandlingar. Finansutskottet tillstyrker regeringens förslag och avstyrker motion 1982/83:2272 (fp) yrkande 10.

I likhet med finansutskottet konstaterar trafikutskottet att regeringen redan i dag har befogenhet att besluta om avsteg från kravet på affärsmässighet i den statliga upphandlingen. I anvisningarna till upphandlingsförord-

ningen sägs vidare att statliga myndigheter och verk aktivt bör inhämta anbud från sådana företag i de fyra nordligaste länen som kan komma i fråga som leverantörer och att vid likvärdiga anbud upphandlingen skall läggas till företag i denna del av landet.

Förslaget i propositionen innebär sålunda inget avsteg från nu gällande principer. Utskottet förutsätter att regeringen vid sin prövning av framställningar om undantag från upphandlingsförordningens krav på affärsmässighet bl. a. noga överväger även frågor av det slag som tas upp i motion 1982/83:2262 (s). Det gäller t. ex. vilka konsekvenser en beställning i Norrbotten får för sysselsättningen i andra delar av landet och hur effektiviteten i produktionen påverkas.

Av propositionen framgår att såväl SJ som järnvägsförvaltningar i ett flertal andra länder har omfattande investeringsplaner. Det är rimligtvis så att problemen i andra delar av landet blir mindre om beställningarna i Norrbotten främst avser expansionsinvesteringar. Utskottet vill i sammanhanget erinra om sitt uttalande i betänkandet TU 1982/83:15 att forsknings- och utvecklingsarbetet på järnvägsområdet har stor betydelse för SJ:s möjligheter att hävda sig i konkurrensen med andra transportgrenar. Det gäller bl. a. utveckling av nya vagnar som kan tillgodose kundernas krav på effektiva transporter.

Med hänsyn till behovet av att stimulera sysselsättningen i Norrbotten tillstyrker utskottet förslaget i propositionen att SJ erhåller 2 milj. kr. för täckande av eventuella merkostnader i samband med beställningar av järnvägsmateriel i Norrbotten. Följaktligen avstyrks yrkande 2 i motion 1982/83:2272 (fp). Av det anförda framgår att förslaget i propositionen inte innebär någon förändring av upphandlingsförordningens nu gällande principer. Syftet med yrkande 10 i sistnämnda motion och motion 1982/83:2262 (s) synes därmed vara tillgodosett. Motionerna bör därför i denna del inte föranleda någon särskild åtgärd från riksdagens sida.

Utskottet hemställer

att riksdagen

a) med bifall till regeringens förslag och med avslag på motion 1982/83:2272 (fp) yrkande 2 till *Särskilda järnvägsinvesteringar m. m. i Norrbotten* på tilläggsbudget III till statsbudgeten för budgetåret 1982/83 anvisar ett reservationsanslag på 44 000 000 kr.,

b) lämnar motion 1982/83:2262 (s) om beställning av järnvägsmateriel m. m. i Norrbotten utan åtgärd,

c) lämnar motion 1982/83:2272 (fp) yrkande 10 om affärsmässighet vid offentlig upphandling utan åtgärd.

3. **Bidrag till vissa transporter på malmbanan.** Regeringen har under rubriken Järnvägar (s. 4–10) föreslagit riksdagen att till Bidrag till vissa transporter på malmbanan på tilläggsbudget III till statsbudgeten för budgetåret 1982/83 anvisa ett reservationsanslag på 390 000 000 kr.

Motioner

I motion 1982/83:2272 av Rune Ångström m. fl. (fp) yrkas, såvitt nu är i fråga (yrkande 13), att riksdagen uttalar att ytterligare bidrag till SJ för fraktkostnadsnedsättning till LKAB inte kommer att ges efter budgetåret 1983/84.

I motion 1982/83:2275 av Rolf Clarkson m. fl. (m) yrkas, såvitt nu är i fråga (yrkande 1), att riksdagen till Bidrag till vissa transporter på malmbanan på tilläggsbudget III till statsbudgeten för budgetåret 1982/83 anvisar ett reservationsanslag på 290 000 000 kr.

Motiveringen till yrkandet återfinns i motion 1982/83:2273 (m).

Utskottet

Regeringen föreslog i proposition 1981/82:32 att 600 milj. kr. skulle anvisas till SJ för att LKAB under åren 1982–1984 skulle medges en tillfällig samhällsekonomiskt motiverad fraktnedsättning. Trafikutskottet ansåg emellertid att endast de medel, 350 milj. kr., som beräknats erforderliga för år 1982 borde anvisas (TU 1981/82:7). Utskottet framhöll att regeringen för riksdagen så snart som möjligt borde redovisa ett långsiktigt samordnat åtgärdsprogram för rationaliseringsarbetet på malmbanan. Riksdagen beslutade i enlighet med utskottets förslag (rskr 1981/82:116).

Enligt föredraganden visar en jämförelse med vissa utländska malmbanor och terminaler att malmbanetrafiken har en tung administration, högt personalantal, långa terminaltider för lastning och lossning av malmvagnar, låg undervägskapacitet per tåg, stor personalinsats för banunderhåll, lågt vagnutnyttjande och ett stort antal verkstäder.

I propositionen refereras den av LKAB, Norske Statsbaner (NSB) och SJ genomförda malmtransportutredningen som föreslår en rad åtgärder för att höja effektiviteten på malmbanan. Om dessa åtgärder genomförs kan enligt utredningen personalbehovet för de tre företagen minskas med ca 600 man. De årliga driftkostnaderna och kostnaderna för reinvesteringar kapitaliserade till nuvärde kan reduceras med 97 milj. kr. resp. 120 milj. kr.

Föredraganden konstaterar mot denna bakgrund att det finns möjligheter till väsentligt ökad effektivitet och betydande besparingar i malmbanetrafiken. Han räknar dock inte med att rationaliseringsåtgärderna får någon egentlig effekt under år 1983. Vidare framhålls att den mycket kraftiga nedgång av malmleveranserna som skett under senare tid har stor betydelse i

sammanhanget. Till följd av denna nedgång har LKAB fått ökade förluster som inte på kort sikt kan kompenseras genom att anpassa transport- och hanteringskostnaderna. Föredraganden anser det därför nödvändigt att SJ även under år 1983 ges möjlighet att erbjuda LKAB en samhällsekonomiskt motiverad rabatt utöver den rabatt som redan utgår på företagsekonomiska grunder. Rabatten föreslås bli 390 milj. kr.

I motion 1982/83:2275 (m) yrkas att riksdagen endast anvisar 290 milj. kr. för att ge SJ möjlighet att under år 1983 erbjuda LKAB rabatt på malmtransporterna. Enligt motionärerna utgår det nu gällande avtalet från förutsättningen att malmbanan tillhör affärsbanenätet. I årets budgetproposition föreslås att malmbanan skall föras över till det ersättningsberättigade nätet, vilket betyder att SJ ges en ekonomisk ersättning på ca 100 milj. kr. för driften av banan under det kommande budgetåret. Inberäknat de nya investeringsmedel, som föreslås i den proposition som nu behandlas, kommer det statliga stödet till SJ för malmbanan under år 1983 att öka med uppskattningsvis 150 milj. kr. Motionärerna framhåller vidare att LKAB borde kunna sluta ett förmånligare avtal under nästa avtalsperiod med hänsyn till den förväntade nedgången av transportvolymen och möjligheterna att skapa ett rationellare och billigare transportsystem.

Som framgår av propositionen kan betydande vinster uppnås genom en effektivisering av transporterna på malmbanan. Utskottet förutsätter att rationaliseringsarbetet kommer att bedrivas kraftfullt och att erforderliga åtgärder genomförs så snart som möjligt. Det torde emellertid inte vara realistiskt att räkna med att detta arbete kommer att få någon mera påtaglig effekt redan under år 1983.

Nu gällande avtal mellan LKAB och SJ utlöper vid 1983 års utgång och förutsätter bl. a. vissa transportvolymer. En mycket kraftig nedgång av malmleveranserna har emellertid skett. SJ:s möjligheter att på kort sikt minska sin transportapparat på malmbanan är starkt begränsade, vilket reducerar SJ:s möjligheter att redan innevarande år erbjuda LKAB lägre fraktpriser.

Utskottet tillstyrker mot denna bakgrund förslaget i propositionen att 390 milj. kr. bör anvisas för att ge SJ möjlighet att också under år 1983 ge LKAB en samhällsekonomiskt motiverad fraktnedsättning.

Av utskottets ställningstagande följer att motion 1982/83:2275 (m) avstyrks i denna del. Utskottet vill i sammanhanget framhålla att förslaget i budgetpropositionen att flytta över malmbanan till det ersättningsberättigade nätet är en del av en finansiell rekonstruktion av SJ som syftar till att ge verket möjlighet att uppnå ett godtagbart ekonomiskt resultat. Detta torde omöjliggöras om en del av de medel som anvisats i detta syfte används för att ge LKAB rabatter på malmfrakterna som är företagsekonomiskt omotiverade.

I motion 1982/83:2272 (fp) framhålls att det föreslagna bidraget bör kunna accepteras som en engångsföreteelse mot bakgrund av de problem som Norrbotten och LKAB f. n. brottas med. Det yrkas därför att riksdagen uttalar att ytterligare bidrag till SJ för fraktnedsättning till LKAB inte kommer att ges.

Av propositionen framgår att föredraganden anser att rationaliseringsåtgärderna bör få sådant genomslag att de mera påtagligt kan minska kostnaderna för trafiken på malmbanan fr. o. m. år 1984. Detta förhållande beräknas också direkt påverka det avtal mellan SJ och LKAB som skall gälla fr. o. m. detta år. Mot denna bakgrund räknar föredraganden med att inget ytterligare behov av särskilda statliga stödinsatser kommer att föreligga.

Utskottet delar för sin del denna uppfattning, inte minst mot bakgrund av att LKAB och SJ bör veta vilka förutsättningar som gäller då ett nytt avtal skall slutas. Av det anförda följer att syftet med motionen i denna del synes tillgodosett varför den bör lämnas utan särskild åtgärd från riksdagens sida.

Utskottet hemställer

att riksdagen

a) med bifall till regeringens förslag och med avslag på motion 1982/83:2275 (m) yrkande 1 till *Bidrag till vissa transporter på malmbanan* på tilläggsbudget III till statsbudgeten för budgetåret 1982/83 anvisar ett reservationsanslag på 390 000 000 kr.,

b) lämnar motion 1982/83:2272 (fp) yrkande 13 om fraktnedsättning för LKAB utan åtgärd.

4. **Luftfart.** Regeringen har under rubriken Luftfart (s. 11) föreslagit riksdagen att till Flygplatser m. m. på tilläggsbudget III till statsbudgeten för budgetåret 1982/83 anvisa ett reservationsanslag på 11 000 000 kr.

Motion

I motion 1982/83:2275 av Rolf Clarkson m. fl. (m) yrkas, såvitt nu är i fråga (yrkande 2), att riksdagen avslår regeringens förslag beträffande investeringar på Kiruna flygplats.

Motiveringen till yrkandet återfinns i motion 1982/83:2273 (m).

Utskottet

Enligt propositionen bör vissa byggnads- och anläggningsarbeten utföras på Kiruna flygplats. Det gäller bl. a. om- och tillbyggnad av verkstaden, lokaler för el- och VVS-verkstad, förråd och kontor. Vidare anser föredraganden att en utbyggnad för flygfrakten är angelägen samt att det

finns behov av att utöka taxibanans bredd och den befintliga plattan för uppställning av flygplan. De totala kostnaderna för de redovisade åtgärderna beräknas till 11 milj. kr. Investeringarna bör inte tillföras statskapitalet.

I motion 1982/83:2275 (m) yrkas avslag på regeringens förslag beträffande investeringar på Kiruna flygplats. Enligt motionärerna bör eventuella investeringar i flygplatsen göras med luftfartsverkets ordinarie medel.

Utskottet anser för sin del att det är väsentligt för utvecklingsmöjligheterna i Norrbotten att flygkommunikationerna har en tillfredsställande standard. De i propositionen angivna byggnads- och anläggningsarbetena på Kiruna flygplats bör påbörjas så snart som möjligt. Utskottet tillstyrker därför föredragandens förslag att på tilläggsbudget III anvisa 11 milj. kr. för detta ändamål. Härav följer att motion 1982/83:2275 (m) avstyrks i denna del.

Utskottet hemställer

att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med avslag på motion 1982/83:2275 (m) yrkande 2 till *Flygplatser m. m.* på tilläggsbudget III till statsbudgeten för budgetåret 1982/83 anvisar ett reservationsanslag på 11 000 000 kr.

5. **Telekommunikationer.** Med anledning av propositionen har framlagts en motion 1982/83:2268 av Bruno Poromaa och Sören Häggroth (båda s) i vilken yrkas, såvitt nu är i fråga (yrkande 1), att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförs angående telekommunikationer.

Utskottet

I motion 1982/83:2268 (s) framhålls att telekommunikationer är ett mycket väsentligt hjälpmedel för fortsatt satsning inom tjänstesektorn och i synnerhet för ADB-utvecklingen i malmfälten. Enligt motionärerna bör regeringen omedelbart initiera en provverksamhet som innebär att staten tillhandahåller särskilda telelinjer och utrustning enbart avsedd för databaserad informationsöverföring. En annan utgångspunkt för provverksamheten kan vara att staten via televerket upprättar ett system där abonnenter i storstadsområdena via särskilda telefonnummer kan nå företag i malmfälten.

Utskottet delar för sin del motionärernas uppfattning att goda telekommunikationer är av betydelse för utvecklingen av tjänstesektorn i Norrbotten. Enligt vad utskottet erfarit bygger televerket f. n. ett rikstäckande s. k. datexnät, avsett för dagens och morgondagens krav på dataöverföring. Förbättrade anslutningsmöjligheter till datexnätet, som är väl lämpat för

informationsöverföring i samband med administrativ tjänsteproduktion, kommer successivt under de närmaste åren att erhållas i en rad orter i Norrbotten. Televerket tillhandahåller också andra förbindelser för dataöverföring till malmfälten.

Beträffande möjligheterna för telefonabonnenter i storstadsområdena att nå företag i malmfälten via särskilda telefonnummer erbjuder, enligt vad utskottet erfarit, televerket i dag bl. a. följande tjänster. Verket har nyligen startat en försöksverksamhet som innebär att den uppringande abonnenten endast betalar en markering per samtal. Mottagaren betalar i stället samtalskostnaden. Televerket har vidare en tjänst som innebär att ett företag i malmfälten kan få ett lokalt nummer i t. ex. Stockholm. Den uppringande abonnenten betalar i det fallet endast samtalskostnaden till Stockholm. Företaget betalar resterande kostnader.

Utskottet vill vidare erinra om att den telefontaxeomläggning som genomfördes den 12 januari 1983 bl. a. innebär att taxorna utjämnats mellan olika delar av landet. Omläggningen är fördelaktig främst för befolkning och näringsliv i landsorten. Vidare skall den kommitté (dir. 1982:105) som behandlar det regionalpolitiska stödet till näringslivet också behandla frågan om en regional differentiering av kostnaderna för informationsöverföring.

Av det anförda följer att motionen i denna del till väsentlig del redan är tillgodosedd. Under hänvisning härtill och i avvaktan på resultatet av pågående utredningsarbete anser utskottet att motionen inte bör föranleda någon särskild åtgärd från riksdagens sida.

Utskottet hemställer

beträffande *vissa telekommunikationer*

att riksdagen lämnar motion 1982/83:2268 (s) yrkande 1 utan åtgärd.

6. **Transportstöd för Norrland m. m.** Regeringen har under rubriken Institut m. m. (s. 11–12) berett riksdagen tillfälle att ta del av vad föredragande departementschefen anfört om det regionalpolitiska transportstödet för Norrland m. m.

Utskottet

Föredraganden anser att det är viktigt att medverka till att företag i regioner långt från de stora avsättningsmarknaderna ges långsiktiga och mer likvärdiga villkor att konkurrera med företag i andra delar av landet. Transportstödet för Norrland har därvid en viktig funktion att fylla. Det erinras vidare om att den utredning (dir. 1982:105) som skall pröva det regionalpolitiska stödet till näringslivet också skall belysa transportstödets roll och lämna förslag om dess framtida utformning. I utredningens uppgift ingår att pröva frågan om stöd för sjö- och persontransporter. I avvaktan på

utredningens resultat är föredraganden inte beredd att f. n. förorda förändringar i reglerna för transportstödet.

Vad föredraganden anfört om transportstöd för Norrland har inte gett utskottet anledning till erinran eller särskilt uttalande.

Utskottet hemställer

beträffande *transportstöd för Norrland m. m.*

att riksdagen lämnar utan erinran vad föredragande departementschefen i propositionen anfört härom.

Stockholm den 26 april 1983

På trafikutskottets vägnar
ROLF CLARKSON

Närvarande: Rolf Clarkson (m), Birger Rosqvist (s), Claes Elmstedt (c), Wiggo Komstedt (m), Sven-Gösta Signell (s), Rune Torwald (c), Margit Sandéhn (s), Sten-Ove Sundström (s), Görel Bohlin (m), Olle Grahn (fp), Sven Henricsson (vpk), Lars Hedfors (s), Göran Riegnell (m), Ingrid Andersson (s) och Lisbet Calner (s).

Reservationer

1. vid punkt 2 Särskilda järnvägsinvesteringar m. m. i Norrbotten

Rolf Clarkson (m), Claes Elmstedt (c), Wiggo Komstedt (m), Rune Torwald (c), Görel Bohlin (m), Olle Grahn (fp) och Göran Riegnell (m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 3 börjar med "I likhet" och på s. 4 slutar med "riksdagens sida." bort ersättas med text av följande lydelse:

I en i finansutskottets yttrande anmäld avvikande mening framhålls att förslaget i propositionen avseende SJ:s inköp av tågmateriel innebär att leverantörskretsen begränsas till Norrbotten och att företag i övriga landet och i utlandet således utestängs från att få producera denna typ av tågmateriel. Det framhålls vidare att en sådan ordning är oacceptabel och att SJ, i enlighet med upphandlingsförordningen, bör utnyttja de konkurrensmöjligheter som finns och i övrigt iaktta affärsmässighet. Mot denna bakgrund avstyrks förslaget i propositionen att till SJ anvisa särskilda medel för att avsteg från principen om affärsmässighet skall kunna göras.

Utskottet delar för sin del denna uppfattning. Det är angeläget att staten inte begränsar företagens möjligheter att konkurrera på lika villkor.

Möjligheten för regeringen att medge undantag från upphandlingsförordningens krav på affärsmässighet har utnyttjats endast vid ett fåtal tillfällen. Förslaget i propositionen att anvisa särskilda medel för att göra det ekonomiskt fördelaktigt att frångå detta krav kommer med största sannolikhet att innebära att undantagen från principen om affärsmässighet blir betydligt vanligare. Detta kan enligt utskottets mening inte accepteras. Utskottet tillstyrker därför motion 1982/83:2272 (fp) yrkande 2 och avstyrker propositionens förslag i denna del.

Vad utskottet nu anfört, vilket också innebär att syftet med motionerna 1982/83:2268 (s) och 1982/83:2272 (fp) yrkande 10 blir tillgodosett, bör av riksdagen ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

att riksdagen

a) med bifall till motion 1982/83:2272 (fp) yrkande 2 och med avslag på regeringens förslag till *Särskilda järnvägsinvesteringar m. m. i Norrbotten* på tilläggsbudget III till statsbudgeten för budgetåret 1982/83 anvisar ett reservationsanslag på 42 000 000 kr.,

b) med anledning av motionerna 1982/83:2262 (s) och 1982/83:2272 (fp) yrkande 10 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om tillverkning av järnvägsmateriel.

2. vid punkt 3 Bidrag till vissa transporter på malmbanan (mom. a)

Rolf Clarkson, Wiggo Komstedt, Görel Bohlin och Göran Riegnell (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 6 som börjar med "Som framgår" och slutar med "företagsekonomiskt omotiverade." bort ersättas med text av följande lydelse:

Det fraktavtal som i dag gäller mellan LKAB och SJ löper ut vid årsskiftet 1983/84. Avtalet är redan uppsagt. Förhandlingar om ett nytt avtal pågår.

Som framhålls i motionen utgår nu gällande avtal från en rad förutsättningar som förändrats under dess löptid. Det gäller bl. a. förslaget i årets budgetproposition att malmbanan skall föras över från affärsbanenätet till det ersättningsberättigade nätet. Detta innebär att SJ erhåller ca 100 milj. kr. per år för driften av banan. Inberäknat de i propositionen föreslagna nya investeringsmedlen för upprustningsarbeten på sträckan Gällivare–Kiruna kommer det statliga stödet till SJ för malmbanan att öka med ca 150 milj. kr. under år 1983.

Utskottet förutsätter att rationaliseringsarbetet på malmbanan kommer att bedrivas kraftfullt och att erforderliga åtgärder genomförs så snart som möjligt. De besparingar som därvid kan göras och det förhållandet att

malmleveranserna har minskat i väsentlig omfattning bör enligt utskottets mening innebära att LKAB kan få ett förmånligare avtal fr. o. m. år 1984.

Under år 1983 kommer behovet av vissa statliga stödinsatser att kvarstå, främst beroende på att rationaliseringsarbetet då ännu ej hunnit ge några påtagliga resultat. Med hänvisning till de ändrade förutsättningar som kommer att råda för malmbanan under innevarande år tillstyrker utskottet förslaget i motion 1982/83:2275 (m) att riksdagen endast anvisar 290 milj. kr. för samhällsekonomiskt motiverade fraktnedsättningar till LKAB under år 1983.

dels att utskottets hemställan under a bort ha följande lydelse:

att riksdagen

a) med bifall till motion 1982/83:2275 (m) yrkande 1 och med avslag på regeringens förslag till *Bidrag till vissa transporter på malmbanan* på tilläggsbudget III till statsbudgeten för budgetåret 1982/83 anvisar ett reservationsanslag på 290 000 000 kr.,

3. vid **punkt 4 Luftfart**

Rolf Clarkson, Wiggo Komstedt, Görel Bohlin och Göran Riegnell (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 8 börjar med "Utskottet anser" och slutar med "denna del." bort ersättas med text av följande lydelse:

Utskottet anser att investeringar i flygplatser i första hand bör finansieras med luftfartsverkets ordinarie medel och åläggas förräntningsplikt. Härigenom skapas garantier för att investeringarna ges en för flygverksamheten tillfredsställande inriktning. Utskottet tillstyrker därför yrkandet i motionen att avslå regeringens förslag att anvisa 11 milj. kr. för investeringar på Kiruna flygplats.

dels att utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

att riksdagen med bifall till motion 1982/83:2275 (m) yrkande 2 avslår regeringens förslag till medelsanvisning till Flygplatser m. m.

Särskilt yttrande

vid **punkt 1 Vägväsende**

Claes Elmstedt och Rune Torwald (båda c) anför:

I motion 1982/83:297 (c) yrkades att riksdagen skulle anvisa 20 milj. kr. för bärighetsupprustning av mindre vägar och broar av betydelse för skogs- och

industritransporter på landsbygden. Det framhölls i motionen att det är mycket orationellt och kostsamt när fullastade lastbilar efter färd på tjälade skogsbilvägar inta kan ta sig ut på det allmänna vägnätet på grund av att en bro eller väg har för liten bärighet.

Trafikutskottet avstyrkte detta motionsyrkande den 3 mars 1983. Centerledamöterna reserverade sig till förmån för motionsyrkandet.

I propositionen föreslås att 21,3 milj. kr. anvisas för upprustning av de mindre länsvägarna i Norrbotten med praktiskt taget samma motivering som framfördes i centermotionen. Utskottet tillstyrker nu detta förslag i förevarande betänkande av den 26 april 1983. Vi har självfallet inget att erinra mot detta beslut men vill framhålla det märkliga i att utskottsmajoriteten bytt åsikt i frågan på så kort tid.

Bilaga

Finansutskottets yttrande

1982/83: 6 y

över motion 1982/83:2272 om utveckling i Norrbotten (prop. 1982/83:120) såvitt avser affärsmässighet vid offentlig upphandling

Till trafikutskottet

I proposition 1982/83:120 om utveckling i Norrbotten, bilaga 1, som remitterats till trafikutskottet, föreslås särskilda järnvägsinvesteringar m. m. i Norrbotten.

Föredraganden konstaterar att inom det norrbottniska näringslivet finns resurser för att klara en utökad tillverkning av viss slags järnvägsmateriel. Med hänsyn till de omfattande investeringsplaner som finns hos SJ och hos järnvägsförvaltningar i ett flertal andra länder kan en tillverkning i Norrbotten öppna intressanta möjligheter i framtiden. Det kan dock inte uteslutas att beställningar förlagda till Norrbotten under ett inledningsskede kan förorsaka merkostnader för SJ.

Affärsverkens upphandling regleras av upphandlingsförordningen. I princip skall denna ske enligt affärsmässiga principer. Verken har inte rätt att själva avvika från denna princip. Undantag kan dock beslutas av regeringen och kan ske när väsentliga ekonomisk-politiska målsättningar påverkas. För upphandling gäller dock samtidigt att myndigheterna inom ramen för gällande upphandlingsbestämmelser aktivt bör medverka till att en ökad del av upphandlingen läggs ut hos företag i de fyra nordligaste länen.

Mot denna bakgrund föreslås att SJ erhåller 2 milj. kr. för täckande av ev. merkostnader i samband med beställningar av järnvägsmateriel i Norrbotten. Det bör ankomma på SJ att till regeringen lämna förslag på beställningar som kan förläggas i Norrbotten.

Beställningarna bör för att få snabb sysselsättningseffekt göras redan under år 1983 och ske efter samråd med länsarbetsnämnden i Norrbottens län.

Med anledning av propositionen har *motion 2272* väckts. I motionen anförs att det vore mycket olämpligt om ökade regionalpolitiska hänsynstaganden gjordes inom den statliga upphandlingen. Enligt upphandlingsförordningen skall affärsmässighet vara den grund på vilken den offentliga upphandlingen sker. Några andra avsteg än de som f. n. finns i 9 och 15 §§ i upphandlingskungörelsen bör icke tillåtas, anser motionärerna. Riksdagen bör avvisa de tankegångar som texten ger uttryck för.

Kommunikationsministerns förslag att ge SJ 2 milj. kr. för täckning av merkostnader i samband med beställningar av järnvägsmateriel i Norrbotten

innebär ett avsteg från upphandlingsförordningens principer. Motionärerna kan inte acceptera sådana avsteg från upphandlingsförordningen och yrkar därför avslag på föreslagna 2 milj. kr.

Yrkande 10 i motion 2272, vari hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts i fråga om affärsmässighet vid offentlig upphandling, har remitterats till finansutskottet.

Då utskottets ställningstagande till detta yrkande får effekter vid beräkning av anslaget Särskilda järnvägsinvesteringar m. m. i Norrbotten på tilläggsbudget III för budgetåret 1982/83 som bereds av trafikutskottet har finansutskottet beslutat att med eget yttrande överlämna motion 2272 yrkande 10 till trafikutskottet.

Utskottet får för sin del anföra följande.

Upphandlingsförordningen fastställs av regeringen och reglerar ansvarsfördelningen vid statlig upphandling mellan regeringen och myndigheterna. För myndigheterna gäller enligt förordningen att de vid upphandling skall utnyttja de konkurrensmöjligheter som finns och även i övrigt iaktta affärsmässighet. I vissa fall finns emellertid skäl att lägga vidare bedömningar på ett upphandlingsärende än vad en strikt tillämpning av denna princip tillåter. Beslut i sådant ärende bör enligt de riktlinjer riksdagen godkänt för den statliga upphandlingen ankomma på regeringen. Detta framgår också av de anvisningar till upphandlingsförordningen som utfärdats av riksrevisionsverket.

Att regeringen som föreslås i proposition 120 gör avsteg från affärsmässighetsprincipen är således helt i enlighet med de riktlinjer riksdagen godkänt. Det vore enligt utskottet olämpligt att som motionärerna föreslår slå fast principer, som praktiskt taget omöjliggör för regeringen att göra andra än strikt affärsmässiga bedömningar av upphandlingar som också kan innebära t. ex. regionalpolitiska ställningstaganden. Utskottet har från sina utgångspunkter inte något att erinra mot regeringens förslag och avstyrker motionsyrkandet.

Stockholm den 26 april 1983

På finansutskottets vägnar
ARNE GADD

Närvarande: Arne Gadd (s), Rolf Wirtén (fp), Lars Tobisson (m), Paul Jansson (s), Nils Åsling (c), Per-Axel Nilsson (s), Roland Sundgren (s), Christer Nilsson (s), Filip Fridolfsson (m), Torsten Karlsson (s), Hugo Hegeland (m), Gunnar Nilsson i Eslöv (s), Ove Eriksson (m) och Hans Petersson i Hallstahammar (vpk).

Avvikande mening

Rolf Wirtén (fp), Lars Tobisson (m), Nils Åsling (c) Filip Fridolfsson (m), Hugo Hegeland (m) och Ove Eriksson (m) anser att den del av utskottets yttrande på s. 2 som börjar med "Upphandlingsförordningen fastställs" och slutar med "avstyrker motionsyrkandet" bort lyda:

En förutsättning för ett effektivt fungerande näringsliv är att företagen arbetar på samma villkor under fri konkurrens. Om konkurrensbegränsande åtgärder vidtas förhindras ett effektivt utnyttjande av resurserna i samhällsekonomin. Det hämmar den ekonomiska tillväxten och minskar utrymmet för standardförbättringar för hela samhället. Det är därför synnerligen viktigt att staten i sitt handlande inte agerar på ett sätt som begränsar företagens möjligheter att konkurrera på samma villkor.

Förslaget i proposition 120 avseende SJ:s inköp av tågmateriel innebär att leverantörskretsen begränsas till Norrbotten. Företag i övriga landet och i utlandet utestängs således från att få producera denna typ av järnvägsmateriel. Enligt utskottets mening är en sådan ordning oacceptabel. Utskottet anser att SJ, i enlighet med upphandlingsförordningen, bör utnyttja de konkurrensmöjligheter som finns och i övrigt iaktta affärsmässighet. Målet regional balans kan inte uppnås genom avsteg från upphandlingsförordningen men väl genom en fortsatt effektiv regionalpolitik.

Mot bakgrund härav anser utskottet från sina utgångspunkter att några särskilda medel för att kunna göra avsteg från principen om affärsmässighet inte bör anvisas. Utskottet anser att vad utskottet anfört med anledning av motion 2272 yrkande 10 om affärsmässighet vid offentlig upphandling bör ges regeringen till känna.

minab/gotab Stockholm 1983 75264